

Еньовден

...за празника, съхранен през вековете...

ЕНЬОВДЕН.

Еньовден (Яневден, Яновден, Иванден, Адриан, Ивъндън, Иван Бильбер, Драгийка) е празник в българския народен календар, който се чества на 24 юни всяка година. В различните етнографски области името се произнася по различен начин – в Софийско името на празника е Яневден, в Струга – Иванден, в Охрид – Ивъндън, във Велико Търново – Иван Бильбер или Драгийка.

Първоначално празникът е съвпадал с лятното слънцестоене, което е на 21/22 юни, затова много от поверията и обичаите са свързани с представите за "пътя на небесното светило" (т.е. видимите изменения на разположението на образа на Слънцето на хоризонта) и култа към него (според езическите представи за божествата, с които се отъждествява). Основно място в обичаите заема фигурата на Свети Еньо.

На тази дата се празнува в България **Рождението на св. Йоан Кръстител** (отбелязващ раждането на Йоан Кръстител - честван на нея и в много други страни), слят със стария, в процеса на адаптация към предхристиянските традиции. Коренът на празника е свързан със славянските фолклорни традиции. Има много точни съответствия в обичаите на всички славянски народи.

Вследствие на това се честват и имените дни на много хора, чиито имена могат да се считат за производни на Еньо, на прототипите на образа му и на свързаните с него ритуали или чието причисляване в тази категория е на основата на етимологично свързване със старобългарското тълкуване на Еньовден, като Еднажден, или езически - „Летен Игнажден“: Енчо, Еньо, Даян, Даяна, Деница, Дилян, Диляна, Диян/Диан, Дияна/Диана, Деян/Деан/Дея/Деа, Деяна/Деана, Билян, Биляна и имена на билки.

Поличби

Според народните вярвания, нощта срещу Еньовден е изключително подходяща за т. нар. „грабене“ (крадене) и „мамене“ (примамване) на плодородието от нивите и добитъка (пренасочването му от чужди - към свои), макар че ритуалът се прави и на Гергьовден. Съществува и поверие, че в нощта срещу Еньовден там, където има заровено имане, от земята излиза син пламък, който свети силно.

Грижата за съхраняване на реколтата и страхът от природните сили са породили още един обичай – забраната да се жъне на Еньовден. Според поверието този ден е „хаталия“, „аталия“ (лош ден) и Свети Еньо ще поразии с гръм нивата на онзи, който не го е уважил на празника му, а е отишъл да работи (да жъне).

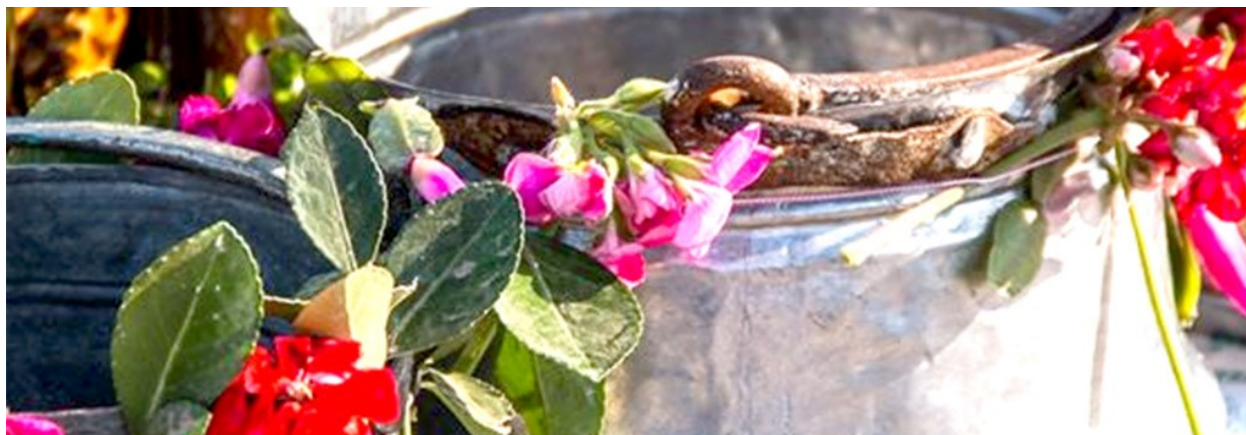
Традиционно Еньовден е смятан за предвестник на зимата – казва се „Еньо си наметнал кожата да върви за сняг“. Вярва се, че сутринта на празника, когато изгрива, Слънцето „трепти“, „играе“ и който види това, ще бъде здрав през годината. Освен това съществува и поверие, че здравословното състояние на човека през годината може да се познае по сянката му (въз основа на дължината и разположението ѝ) точно по изгрев - човекът трябва да се обърне с лице към Слънцето и през рамо да наблюдава сянката си. Ако се отразява цяла, човекът ще бъде здрав през годината, ако се очертае наполовина – ще боледува. Вярва се, че на сутринта на празника, щом изгрее слънцето, която мома (неомъжвана млада жена) първа го види – ще има пари и от здраве няма да се отърве (ще се радва на добро здраве цялата година).

Ритуали, свързани с водата

Според поверията, от този ден продължителността на деня започва да намалява (в действителност така е от самия момент на лятното слънцестоене), а годината клони към зима. Митологичните представи за Слънцето сутринта на Еньовден са, че преди да поеме дългия си земен път (в тях то е живо свръхестествено същество, което обикаля около Земята или преминава над нея и под нея и така се случават денят и нощта), спира да си почине, и окъпано в „живата вода“, изгрива много рано, за да се прости със света, който няма да види до догодина (защото всъщност не е точно едно, а Слънцата се сменят, в течение на

За Слънчевите празници на българите

годишните времена), а в **нощта срещу празника водата става лековита**. После се отърсва, и росата, която пада е с особена магическа сила.

Препоръчва се преди изгрев измиване в течаща вода или да се отъркаване в росата за здраве. За лечение и гадаене, при залез слънце (на самия Еньовден) се взима от чист сладък извор „**мълчана вода**“ (налята при пълна тишина, за да не се погуби от човешки глас магическата ѝ сила). Момите оставят китките си през нощта в мълчаната вода и на сутринта гадаят по тях кой ще е бъдещият им жених („Ладуване“). През нощта срещу празника не бива да се пие вода, нито да се налива, а в самия ден не се пере, за да не се поболе член на семейството.

Бране на билки

Смята се, че на Еньовден различните треви и билки имат най-голяма лечебна сила, особено на изгрев слънце. Затова е най-добре да се берат рано сутринта преди изгрева на Слънцето. Жените – баячки, магьосници, природолечителки, ходят сами и берат билки, с които после лекуват и правят магии.

Набраните за зимата билки трябва да бъдат „77 и половина“ – за всички болести и за, болестта без име. Отначало се складират и изсушават, а на Свети Врач се разпределят, според предназначението им.

За Слънчевите празници на българите

Еньова буля е български народен момински обичай.

Изпълнява се на Еньовден в южнобългарските тракийски райони и сред тракийските преселници в Североизточна България, Добруджа, Бесарабия, Южна Русия. Еньова буля се нарича и основното обредно лице, което дава името на обичая. Това е малко момиченце (3- до 5-годишно), избрано според местната традиция (сираче, изтърсак или др.).

Обличат го в някоя къща, която е „честита“, „целокупна“ (т.е. съпрузите са в първи брак, здрави и с живи деца), като булка: с дълга женска риза с широки ръкави и червена връхна дреха, наречена кават.

Забулват го с червено було. На главата му поставят сребърна пара, метални булчински накити и венец от еньовче и други цветя, набрани срещу Еньовден, а в ръце момиченцето държи стръкове зеленина. То е босо и момите пазят да не стъпи на земята. Като вариант на Еньова булка в Ямболско и Русенско момите приготвят антропоморфна женска фигура съответно от кръстачка на кросно или на гюм, която също е облечена в булчински дрехи.

ДИМИТЪР МАРИНОВ ЗА СЛЪНЦЕТО НА ЕНЬОВДЕН

Слънцето до тук е стигнало в пътуването си крайната точка на своя път към лятото; оттук ще трябва да се връща към зимата. Тук си малко почива, та затова стои повече на небето. Като си отпочине, окъпва се в живата вода на сутринта на Еньовден, окъпано и подмладено, се обръща, за да тръгне назад.

Тоя ден изгрява много рано и се опрощава с оня свят, когото няма да види освен догодина. То е радостно, че ще се прибере към зимовище, и от радост играе.

Обичаят има два обредни елемента – обхождане на селското землище и напяване на китки, свързано с гадаене за женитба, здраве и плодородие.

Момите вдигат Еньовата буля върху раменете си, редувайки се, и цялото шествие започва да обикаля селото, нивите, градините, кладенците и чешмите. През цялото време момите пеят специални песни с мотиви за плодородие или женитба, а Еньовата буля размахва зелените клонки в ръцете си. С тази ритуална обиколка те искат да измолят от св. Еньо здраве и плодородие, предпазване от градушки и други злини.

След обхождането момите отвеждат Еньовата буля в същата къща, където са я стъкмили. Те са набрали китки още предния ден и са ги оставили в едно бяло менче с мълчана вода под трендафил, през нощта да ги видят и погалят звездите. Еньовата буля изважда една по една китките, в това време момите припяват, като гадаят и наричат за здраве и плодородие или за какъв момък ще се омъжи съответната девойка. Накрая момите измиват лицата си и лицето на Еньовата буля с мълчаната вода от котлето, обличат я с нови дрешки и я връщат на майка ѝ.

Легендата за Еньовата буля

Преданията разказват, че много отдавна, в китно село двама млади – Еньо и Стана, се срещнали. Между тях пламнала голяма любов. Сутрин ставали с мисълта един за друг, вечер лягали с името на любимия на уста. А денем отдалеч се гледали и въздишали. Баштата на хубавицата Стана бил богат и опак човек. Бил са наумил да я задоми подобавашо. Нехаещ за чувствата на чедото си, един ден той се прибрал вкъщи с новината, че е намерил достоен мъж на Стана. Не го трогнали нито сълзите, нито молбите на дъщеря му.

Дошъл денят на сватбата. Дошли тежки сватбари от съседното село да вземат Стана. Кахърна, младоженката ги последвала по пътя към съседното село, където била и къщата на младоженеца. Но когато приближили река Тунджа, нещо в Стана се пречупило. Хвърлила настрана булото бъдещата младоженка и се хвърлила в бурните води на придошлата река. Реката я погълнала и никога не върнала тялото на нещастната Стана.

Когато се разчуло за нещастieto и Еньо разбрал за гибелта на обичната си Стана, той се поболял. Здравият като канара мъж за една нощ легнал на легло. Цели девет години се залежал Еньо на одъра, повален от любовна мъка. Постелките под него изгнили, къщата му се разпаднала, нивите му пустеели, стоката измряла ненахранена. Дори кладенецът на двора му пресъхнал.

Близките му били съкрушени. Бил жив и не бил жив. Откакто загинала Стана и Еньо сякаш бил загинал. Сломена от мъката на брат си, сестрата на Еньо се чудела как да отнеме поне част от болката му.

За Слънчевите празници на българите

Започнала се десета година от трагичната раздяла на влюбените. Сестрата на Еньо взела още недотъкнатото платно от стана, вързала на кръст точилката. Преметнала платното над точилката, а по средата с детски повой вързала. Нагиздила го с женски дрехи и му сложила булчинско було. Отнесла куклата при обичния си брат Еньо и му рекла: „Стани, Еньо, стани, братко! Стани да видиш твоята Стана е дошла булка да ти стане!“

Отворил очи Еньо, видял обичната си Станка, олекнало му на душата и... издъхнал щастлив.

Отворило се небето и проливен дъжд се изсипал. Напоил треви, поляни и гори. Нивите отново се раззеленили, а добитъкът излязъл на паша. Природата се събудила за нов живот, преродена.

Оттам идва и обичая на Еньовден момите да правят Еньова буля. Песни за любов и берекет се пеят, за да си спомним за голямата любов между двамата млади. Надпяват се пръстените на момите, които са за женене, за да види какъв момък ще им се падни за мъж. Цял ден не спират песните и свирните.

Източници:

Димитър Маринов. Народната вяра и религиозни народни обичаи. БАН, 1994

Българска митология. Енциклопедичен речник. Съставител Анани Стойнев. С., ИГ, 1994

Оформление – д-р Мария Дражева